

§ Z ORZECZNICTWA SĄDU NAJWYŻSZEGO

GLOSA

do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 4 sierpnia 2008 r.,
IV KK 206/08¹

TEZA

Stosowanie zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej musi zawierać doprecyzowanie, o jaką konkretną działalność gospodarczą chodzi w danym wypadku i jakiej konkretnie działalności zakazuje rozstrzygnięcie skazujące oskarżonego. Tylko takiej działalności gospodarczej można zakazać, w związku z której prowadzeniem popełniono przestępstwo, i tylko wtedy, gdy dalsze jej prowadzenie zagraża istotnym dobrom chronionym prawem.

GLOSA

Bogata w treść, trafna teza wyroku Sądu Najwyższego, porusza podstawowe zagadnienia w aspekcie przesłanek orzekania środka karnego zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej. Niektóre punkty tych zagadnień dotyczą problematyki niejednolicie przedstawianej, a niekiedy wręcz spornej w orzecznictwie i doktrynie. Z tych przyczyn, tak teza, jak i uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego zasługują na rozwinięcie i szersze omówienie.

1. Sąd Rejonowy wyrokiem z 14 listopada 2005 r. uznał H. W. za winną tego, że w okresie od października 1999 r. do kwietnia 2001 r. w M. jako właściciel i prezes Przedsiębiorstwa Produkcyjno-Usługowo-Handlowego i zarazem, będąc osobą wykonującą czynności z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń, uporczywie naruszała prawa pracowników wymienionych w akcie oskarżenia, wynikające z ubezpieczenia społecznego przez niewpłacanie comiesięcznych składek ubezpieczenia społecznego w kwocie 145 702, 86 zł oraz wynikających ze stosunku pracy — przez niewypłacanie pracownikom wskazanym w zarzucie zasiłków wychowawczych i macierzyńskich w okresie od listopada 1999 r. do kwietnia 2000 r., a nadto nie wyrejestrowała z ubezpieczenia, nie wystawiła świadectw pracy i nie wypłaciła ekwiwalentu za niewykorzystane urlopy znacznej części pracowników, tj. dokonania przestępstwa z art. 218 § 1 k.k. i za to na podstawie powołanego przepisu wymierzył jej karę roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawieszono na okres 3 lat próby oraz orzekł karę grzywny w wymiarze 110 stawek dziennych po 10 zł każda, a nadto zobowiązał

---

¹ LEX nr 445505.

do naprawienia szkody przez wpłacenie składek ubezpieczenia społecznego do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w kwocie 145 702, 86 zł. W oparciu o przepis art. 41 § 2 k.k. Sąd I instancji orzekł również wobec oskarżonej środek karny w postaci zakazu prowadzenia działalności gospodarczej przez okres 2 lat.

Powyższe rozstrzygnięcie zostało zaskarżone przez obrońcę oskarżonej, m. in. w zakresie bezpodstawnego zastosowania środka karnego zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, ale Sąd Okręgowy wyrokiem z 10 października 2006 r. utrzymał w mocy orzeczenie Sądu I instancji, uznając środek odwoławczy wniesiony przez obrońcę oskarżonej za oczywiście bezzasadny.

Niniejszy wyrok Sądu Najwyższego zapadł po rozpoznaniu kasacji Rzecznika Praw Obywatelskich, zaskarżającej wyrok Sądu Okręgowego w części utrzymującej w mocy wyrok Sądu Rejonowego w zakresie środka karnego w postaci zakazu prowadzenia działalności gospodarczej orzeczonego w stosunku do oskarżonej. W kasacji podniesiono m. in., iż rozstrzygnięcie „... zapadło z rażącym naruszeniem art. 41 § 2 k.k., polegającym na orzeczeniu wobec H. W. zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, bez określenia jakiego rodzaju działalności gospodarczej ten zakaz ma dotyczyć, podczas gdy prawidłowa wykładnia tegoż przepisu zobowiązuje sąd do wskazania w tym środku karnym konkretnej działalności gospodarczej”.

2. W art. 41 § 2 k.k. unormowane zostały przesłanki orzekania zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej. W myśl tego przepisu sąd może orzec zakaz prowadzenia określonej działalności gospodarczej w razie skazania za przestępstwo popełnione w związku z prowadzeniem takiej działalności, jeżeli dalsze jej prowadzenie zagraża istotnym dobrom chronionym prawem².

W uzasadnieniu głosowanego wyroku Sąd Najwyższy słusznie podkreślił znaczenie słowa „określony” przy orzekaniu środka karnego zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej, wszak powinno odbywać się ono z pełnym respektowaniem funkcji gwarancyjnej prawa karnego, a zwłaszcza zasady *nulla poena sine lege*. Tym bardziej, że środek ów w systemie środków penalnych spełnia obok niewątpliwej funkcji prewencyjnej, także znaczącą funkcję represyjną, gdyż dotyka podstawowych dóbr skazanego w zakresie możliwości uzyskiwania środków utrzymania dla siebie oraz dla członków swojej rodziny. „Określony” w użyciu przymiotnikowym, to inaczej „sprecyzowany, wiadomy, pewny; jasny, wyraźny”³. Chodzi tu o możliwie najdokładniejsze i jasne sprecyzowanie rodzaju i granic działalności gospodarczej, której zakaz dotyczy, nie uszczuplającej zbędnie i nadmiernie uprawnień skazanego oraz stwarzające pewność w procesie wykonania orzeczonego środka karnego.

Głosowana teza znajduje oparcie we wcześniejszych wyrokach Sądu Najwyższego z 20 lutego 2006 r., IV KK 18/06⁴ i z 24 kwietnia 2007 r., IV KK

---

² O warunkach orzekania zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej, zob.: W. Dadak, *Rola środka karnego zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej w zapobieganiu przestępczości*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 4, s. 89 i n.

³ *Słownik języka polskiego*, t. V (red. naczelny W. Doroszewski), Warszawa 1963, s. 941 oraz *Słownik języka polskiego*, t. II (red. naczelny M. Szymczak), Warszawa 1979, s. 507.

⁴ „Prokuratura i Prawo” (dodatek — Orzecznictwo) 2006, nr 6, poz. 6; wyrok z uzasadnieniem, (w:) LEX nr 173641.

114/07⁵. W pierwszym z tych wyroków Sąd Najwyższy stwierdził, iż z przepisu art. 41 § 2 k.k. „jasno wynika, że chodzi nie o wszelką działalność gospodarczą, ale konkretną działalność zagrażającą określone mu dobru prawnemu. Także wskazanie w art. 41 § 2 k.k. na istotny charakter zagrożonych dóbr, również powoduje to, że środek ten zawsze jest związany ściśle z charakterem przypisanego czynu, tj. z konkretną działalnością gospodarczą, w związku z którą popełnione zostało przestępstwo, a nie z osobistymi cechami sprawcy i np. generalnym brakiem umiejętności do prowadzenia jakiejkolwiek działalności gospodarczej. Sąd decydując się na orzeczenie środka karnego wskazanego w art. 41 § 2 k.k. musi określić nie tylko czasowy zakres (wymóg z art. 43 § 1 k.k.), ale przede wszystkim precyzyjnie wskazać zakres przedmiotowy tegoż zakazu”. Przedstawioną linię Sąd Najwyższy utrzymał także w późniejszym orzecznictwie⁶.

W uzasadnieniu glosowanego wyroku Sąd Najwyższy podkreślił, że wymagania określoności sformułowane przez ustawodawcę w art. 39 pkt 2 k.k. *in fine* i w art. 41 § 2 k.k., w odniesieniu do działalności gospodarczej oznacza, że w oparciu o te przepisy nie jest możliwe całkowite wyłączenie aktywności gospodarczej oskarżonego. Takie wyłączenie aktywności gospodarczej nastąpiłoby w razie orzeczenia zakazu działalności gospodarczej, a więc zakazu wszelkiej działalności gospodarczej, czyli zakazu działalności gospodarczej w ogóle. Wyrażone zapatrywanie Sąd Najwyższy uzasadnił przekonująco argumentami wykładni językowej i systemowej.

W doktrynie, na tle przepisów k.k. s., które przewidują (art. 20 § 2, art. 22 § 2 pkt 5, art. 34 § 1, 2 i 4, art. 37, art. 38) stosowanie środka karnego zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej na podstawie przesłanek przewidzianych w art. 41 § 2 k.k., wyrażono pogląd, iż orzeczenie zakazu zabraniającego sprawcy prowadzenia wszelkiego typu działalności gospodarczej może mieć miejsce w wyjątkowych okolicznościach⁷. Zapatrywania tego, dopuszczającego możliwość wymierzania zakazu prowadzenia działalności gospodarczej w ogóle, nie można akceptować. W myśl przytoczonego kierunku orzecznictwa Sądu Najwyższego nie jest dozwolone orzeczenie wszelkiej działalności gospodarczej, ani zakazu prowadzonej lub jakiejkolwiek działalności gospodarczej, niepozostającej w związku z przestępstwem, tylko na tej podstawie, że sprawca ujawnił ujemnie ocenione cechy lub właściwości, np. związane z całkowitym brakiem umiejętności, wiedzy lub stanem zdrowia, niepozwalające na poprawne prowadzenie każdej działalności gospodarczej.

3. Z treści art. 41 § 2 k.k. *expressis verbis* wynika, że jednym z warunków orzeczenia zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej jest skazanie „za przestępstwo popełnione w związku z prowadzeniem takiej działalności”. Jest to sformułowanie klarowne, które nie powinno stwarzać problemów interpretacyjnych, w przeciwieństwie do unormowania przewidzianego w art. 41 § 1 k.k.,

⁵ „Prokuratura i Prawo” (dodatek — Orzecznictwo) 2007, nr 9, poz. 2; wyrok z uzasadnieniem, (w:) LEX nr 262667.

⁶ Wyrok z 14 stycznia 2009 r., V KK 245/08, „Prokuratura i Prawo” (dodatek — Orzecznictwo) 2009, nr 6, poz. 3; wyrok z uzasadnieniem, (w:) LEX nr 485021.

⁷ F. Prusak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, t. I, Zakamycze 2006, s. 419.

regulującego warunki orzekania środków karnych zakazu zajmowania określonego stanowiska oraz zakazu wykonywania określonego zawodu, zgrupowanych łącznie z zakazem prowadzenia określonej działalności gospodarczej w tym samym przepisie art. 39 pkt 2 k.k. i zbliżonych istotą i treścią. Przepis art. 41 § 1 k.k. nie zawiera precyzyjnej regulacji akcentującej możliwość skazania na wymienione w tym przepisie środki karne, wyłącznie za przestępstwo popełnione w związku z zajmowanym stanowiskiem lub wykonywanym zawodem. Brak ten może stwarzać trudności w orzecznictwie, w zakresie prawidłowej interpretacji warunków stosowania tych środków karnych⁸. Należy nadto wskazać, iż zgodnie z treścią art. 41 § 1 k.k., zakazy zajmowania określonego stanowiska oraz wykonywania określonego zawodu mogą zostać orzeczone także wówczas, „jeżeli sprawca nadużył przy popełnieniu przestępstwa stanowiska lub wykonywanego zawodu”, zaś przepis art. 41 § 2 k.k. orzekania zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej na podstawie takiej przesłanki nie przewiduje, co zawęży możliwości orzekania tego środka w odniesieniu do przestępstw popełnionych umyślnie i może stanowić przyczynek do analizy trafności przyjęcia takiego unormowania.

Ze sformułowań zawartych w art. 41 § 2 k.k. „zakaz prowadzenia określonej działalności gospodarczej” (z podkreśleniem słowa „określonej”) oraz „w związku z prowadzeniem takiej działalności” (z podkreśleniem słowa „takiej”), wynika niebudzący wątpliwości wniosek, iż dopuszczalne jest orzeczenie wyłącznie konkretnie prowadzonej działalności gospodarczej, która pozostaje w związku z popełnionym przestępstwem. Można orzec zakaz dwóch lub nawet więcej określonych rodzajów działalności gospodarczej, ale jedynie wówczas, gdy prowadzenie każdej z nich pozostawało w związku z przestępstwem. Zachowanie okazujące, że dalsze zajmowanie stanowiska lub wykonywania zawodu zagraża istotnym dobrom chronionym prawem, powinno wypełniać ustawowe znamiona popełnionego przestępstwa⁹.

Przedmiotowe granice zakazu działalności gospodarczej powinny zostać dokładnie sprecyzowane, odnoszą się one do określonego, konkretnego rodzaju działalności gospodarczej jako całości, nie byłoby dopuszczalne orzeczenie zakazu części lub niektórych tylko uprawnień i czynności stanowiących realizację określonej działalności gospodarczej, ani innych ograniczeń tej działalności w zakresie czasu, miejsca lub sposobu realizacji. Zakaz prowadzenia określonej działalności odnosi się wyłącznie do wszelkich czynności objętych danym, skonkretyzowanym rodzajem działalności gospodarczej, do jej całości, a nie do jej części¹⁰.

---

⁸ Zob., J.A. Kulesza, (w:) *System prawa karnego. Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*, (red. naczelny A. Marek), t. 6 (red. tomu M. Melezini), Warszawa 2010, s. 521 i n.

⁹ Por., L.K. Paprzycki, *Głosa do wyroku Sądu Najwyższego z 25 lutego 1983 r.*, *Rw 53/83*, „Nowe Prawo” 1985, nr 2, s. 148–149.

¹⁰ Por., postanowienie Sądu Najwyższego z 26 lutego 2004 r., I KZP 47/03, OSNKW 2004, nr 3, poz. 35 oraz uchwałę Sądu Najwyższego z 18 września 2001 r., I KZP 18/01, OSNKW 2001, nr 11–12, poz. 89 z aprobującymi uwagami R.A. Stefańskiego, (w:) *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego materialnego, prawa karnego wykonawczego i prawa wykroczeń za 2001 r.*, „WPP” 2002, nr 1, s. 104–106 oraz J.A. Kulesza, (w:) *Głosa do uchwały Sądu Najwyższego z 18 września 2001 r.*, I KZP 18/01, „PiP” 2002, nr 8, s. 111–114.

4. Orzeczenie zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej możliwe jest tylko wówczas, gdy spełniony zostanie także drugi warunek, mianowicie, jeżeli dalsze jej prowadzenie zagraża istotnym dobrom chronionym prawem. Zakres znaczeniowy tej przesłanki jest węższy aniżeli użyte w art. 42 § 1 k.k. z 1969 r. sformułowanie „... okazał, że dalsze zajmowanie stanowiska lub wykonywanie zawodu zagraża interesowi społecznemu”, stanowiące jedną z przesłanek orzekania kar dodatkowych, zakazu zajmowania określonych stanowisk i zakazu wykonywania określonego zawodu. Zawarty w tym sformułowaniu zwrot „interes społeczny” stanowił zwrot niedookreślony, klauzulę generalną, której z uwagi na brak ścisłych kryteriów interpretacyjnych można było nadawać nieostre, czasami zbyt szerokie znaczenie. Przewidziana w art. 41 § 2 k.k. przesłanka „jeżeli dalsze jej prowadzenie zagraża istotnym dobrom chronionym prawem”, odwołuje się do względnie skonkretyzowanego kryterium prawnego (dobro chronione prawem), ale wątpliwości interpretacyjnych nie usuwa.

Zagrożenie istotnym dobrom chronionym prawem z przyczyny dalszego prowadzenia działalności gospodarczej występuje wówczas, gdy istnieje uzasadnione przypuszczenie, że sprawca prowadząc w dalszym ciągu tę samą działalność gospodarczą będzie niebezpieczny dla społeczeństwa. Zagrożenie nie może być abstrakcyjne, lecz realne, prawdopodobne. W doktrynie określono to prawdopodobieństwo jako „duże”¹¹, lub „w sposób niebudzący wątpliwości uznane za realne”¹².

Pojęcie „dobra chronionego prawem” jest synonimem w odniesieniu do pojęcia „przedmiotu ochrony prawnokarnej”¹³. Należy mieć tu na uwadze dobro chronione, właściwe każdemu przestępstwu z racji jego przynależności do zbioru przestępstw¹⁴, o dobra chronione przez całe prawo karne¹⁵. Powinno się je utożsamiać z każdym szczególnym dobrem chronionym, pozostającym pod ochroną przepisów ustawy karnej, konkretyzujących poszczególne typy przestępstw. Przepis art. 41 § 1 k.k. ma na uwadze zagrożenie wyłącznie „istotnym dobrom chronionym prawem”. Słowo „istotny” to inaczej „stanowiący istotę kogoś, czegoś; charakterystyczny, główny, podstawowy, ważny, zasadniczy”¹⁶. Najbardziej odpowiednim słowem synonimicznym wyrazu „istotny” wydaje się być w tym przypadku określenie „ważny”. A więc chodzi tu o hierarchię dóbr prawnych, na której szczycie figuruje życie i zdrowie ludzkie. Moc wymienionego przepisu odnosi się do zagrożeń ważnym *in concreto* dobrom chronionym prawem. Przewiduje on jako

¹¹ A. Marek, *Kodeks karny, Komentarz*, Warszawa 2007, s. 107.

¹² N. Kłaczyńska, (w:) J. Giezek, N. Kłaczyńska, G. Łabuda, *Kodeks karny. Komentarz. Część ogólna* (pod red. J. Giezka), Warszawa 2007, s. 327.

¹³ A. Rybak, *Głosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 1 kwietnia 2005 r., IV KK 42/05, „Palestra” 2006, nr 7–8, s. 331–334. Szerzej o pojęciu dobra prawnego w szczególności: H.J. Hirsch, W kwestii aktualnego stanu dyskusji o pojęciu dobra prawnego, RPEiS 2002, nr 1 oraz W. Wróbel, Pojęcie „dobra prawnego” w wykładni przepisów prawa karnego, (w:) *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*, red. Ł. Pohl, Poznań 2009.*

¹⁴ W. Wolter, *Nauka o przestępstwie*, Warszawa 1973, s. 43.

¹⁵ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2009, Nb 148–149.

¹⁶ *Słownik języka polskiego* (pod red. M. Szymczaka), t. 1, Warszawa 1978, s. 809.

jedyne kryterium rangę dobra prawnego chronionego prawem. Nie mogą wchodzić w rachubę inne kryteria, takie jak ustawowe zagrożenie karą popełnionego przestępstwa lub rodzaj czy rozmiar wymierzonej kary albo tryb ścigania.

W doktrynie wyrażono pogląd, iż „sensowna wydaje się wykładnia zakładająca, zgodnie z historyczną genezą obecnego przepisu art. 41, że podstawą zakazu wykonywania czynności zawodowych (zawodu, stanowiska, działalności) może być jedynie zagrożenie dóbr ponadindywidualnych, społecznych, w których ochronie interes publiczny ma znaczenie dominujące nad interesem prywatnym. Nie będzie podstawą orzeczenia omawianego zakazu zagrożenie dla czci jednostki, czy też nietykalności cielesnej. Zgodnie z proponowaną wykładnią kryterium formalnym będzie tryb ścigania. Dobrami istotnymi w rozumieniu art. 41 k.k. są te, które chroni się za pomocą kryminalizacji zachowań ściganych w trybie publicznoskargowym i wnioskowym, nie będą zaś dobra, które ustawodawca chroni pozostawiając ściganie przestępstw w niegodzących trybowi prywatnoskargowemu”¹⁷. Interpretacja autora, preferująca tryb ścigania jako miernika „zagrożenia istotnym dobrom chronionym prawem” jest dowolna, nie znajduje oparcia w rozumieniu analizowanego tekstu na płaszczyźnie wykładni językowej, której przebieg powyżej przedstawiłem, i której efekt nie nasuwa — moim zdaniem — zastrzeżeń. Wszak wykładnię tę należy odrzucić tylko wówczas, gdyby wyinterpretowana norma była w sposób jaskrawy społecznie niedorzeczna lub też niewątpliwie wskazywała zbyt wąski czy też zbyt szeroki zakres stosowania lub normowania¹⁸. Proponowana przez W. Zalewskiego wykładnia nie znajduje także oparcia w wykładni celowościowej, wszak w trybie prywatnoskargowym ścigane są przestępstwa także godzące w ważne dobra jednostki (zdrowie, nietykalność cielesna, cześć). Trudno byłoby uznać za racjonalne rozwiązanie uniemożliwiające skazanie na zakaz prowadzenia określonej działalności gospodarczej sprawcy, który w związku z prowadzeniem takiej konkretnej działalności ustawicznie popełniałby ścigane z oskarżenia prywatnego czyny przestępne, polegające np. na powodowaniu naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia na czas nie dłuższy niż 7 dni (art. 157 § 2), lub na zniewagach (216 § 1 i 2), na szkodę adresatów prowadzonej działalności. Niemożność taka byłaby trudna do wyjaśnienia z punktu widzenia przestrzegania podstawowych i ważnych praw człowieka, jak również konieczności przestrzegania bezpieczeństwa i prawidłowości obrotu gospodarczego.

dr Jerzy A. KULESZA

---

¹⁷ W. Zalewski, (w:) *Kodeks karny. Część ogólna*, t. II. *Komentarz do artykułów 32–116*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2010, s. 105.

¹⁸ Z. Ziemiński, (w:) A. Redelbach, S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii państwa i prawa*, Warszawa 1992, s. 205.